

Fulufjällets nationalpark

Sammanfattning

I detta betänkande behandlas regeringens proposition 2001/02:116 om inrättande av Fulufjällets nationalpark. En motion har väckts med anledning av propositionen.

Fulufjället är ett isolerat fjällmassiv i den sydligaste delen av den svenska fjällkedjan. Det är väl avgränsat och har en karakteristisk profil. Den föreslagna nationalparken omfattar en areal av 38 483 hektar, varav kalfjäll och fjällhed utgör 24 460 hektar, barrskog 7 210 hektar, fjällbjörkskog 4 110 hektar och våtmarker 2 030 hektar. Övrig areal utgörs av sjöar, vattendrag och kulturmark. Kalfjället utgörs huvudsakligen av en flack högplatå på ca 900 meter över havet vilken reser sig ur omgivande barrskog. Platån har i öster och söder dramatiskt branta, skogbeklädda sidor. Flera vattendrag har skurit sig djupt ned i sandstensplatån och bildar smala branta dalar. Några av de mest välutvecklade rasbranterna finns vid Njupeeskär, vars vattenfall med sina 90 meters höjd, varav 70 meter fritt fall, är Sveriges högsta. I norr finns ett omfattande sjösystem på den flacka platån. Syftet med nationalparken är att bevara ett sydligt fjällområde med särpräglad vegetation och stora naturvärden i väsentligt oförändrat skick.

Utskottet tillstyrker regeringens förslag och föreslår att riksdagen medger att den mark som staten äger inom det i propositionen angivna området i Älvdalens kommun avsätts som Fulufjällets nationalpark. Motionen avstyrks.

I betänkandet finns ett särskilt yttrande.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Innehållsförteckning.....	2
Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	3
Redogörelse för ärendet.....	4
Ärendet och dess beredning.....	4
Bakgrund	4
Propositionens huvudsakliga innehåll	4
Utskottets överväganden	5
Fulufjällets nationalpark	5
Särskilt yttrande.....	8
Skötselplan för Fulufjällets nationalpark	8
Förteckning över behandlade förslag.....	9
Propositionen.....	9
Följdmotionen	9

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Fulufjällets nationalpark

Riksdagen medger att den mark som staten äger inom det i propositionen angivna området i Älvdalens kommun avsätts som Fulufjällets nationalpark. Därmed bifaller riksdagen proposition 2001/02:116.

2. Dialog med ortsbefolkning, markägare och övriga berörda

Riksdagen avslår motion 2001/02:MJ27 (m).

Stockholm den 9 april 2002

På miljö- och jordbruksutskottets vägnar

Ulf Björklund

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Ulf Björklund (kd), Sinikka Bohlin (s), Göte Jonsson (m), Kaj Larsson (s), Jonas Ringqvist (v), Ingvar Eriksson (m), Alf Eriksson (s), Carl G Nilsson (m), Ingemar Josefsson (s), Ann-Kristine Johansson (s), Per-Samuel Nisser (m), Maria Wetterstrand (mp), Eskil Erlandsson (c), Michael Hagberg (s), Willy Söderdahl (v) och Ester Lindstedt-Staaf (kd).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I proposition 2001/02:116 föreslår regeringen att riksdagen medger att Fulufjället i Älvdalens kommun avsätts som Fulufjällets nationalpark. Förslagen i propositionen har utformats i samarbete med Miljöpartiet och Vänsterpartiet. Med anledning av propositionen har en motion väckts.

Bakgrund

Enligt miljöbalken kan skyddet för särskilt värdefulla områden säkerställas genom att de avsätts som nationalpark, naturreservat eller kulturresevat. För att bevara ett större sammanhängande område av en viss landskapstyp i dess naturliga tillstånd, eller i väsentligt oförändrat skick, kan mark eller vattenområde som tillhör staten avsättas till nationalpark. Det finns 27 nationalparker i Sverige varav en stor del inrättades i början av 1900-talet. Sedan år 1962 har 11 nationalparker tillkommit. Av dessa är Söderåsens nationalpark den senast tillkomna (prop. 2000/01:82, bet. 2000/01:MJU17, rskr. 2000/01:204). Naturvårdsverket har utarbetat en nationalparksplan för Sverige. I denna föreslås en utvidgning av antalet nationalparker i landet så att de representerar ett urval av särskilt skyddsvärda områden. I planen föreslås bl.a. att Fulufjället avsätts som nationalpark. Riksdagen har genom ställningstagande till propositionen Svenska miljömål (prop. 1997/98:145, bet. 1998/99:MJU6, rskr. 1998/99:183) beslutat att fjällen skall ha en hög grad av ursprunglighet vad gäller biologisk mångfald, upplevelsevärden samt natur- och kulturvärden. Verksamheter i fjällen skall bedrivas med hänsyn till dessa värden och så att en hållbar utveckling främjas. Särskilt värdefulla områden skall skyddas mot ingrepp och andra störningar.

Naturvårdsverket har i en skrivelse till regeringen den 13 december 2001 föreslagit att Fulufjällets nationalpark inrättas.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att riksdagen medger att Fulufjället i Älvdalens kommun avsätts som Fulufjällets nationalpark. Syftet med nationalparken är att bevara ett sydligt fjällområde med särpräglad vegetation och stora naturvärden i väsentligt oförändrat skick.

Utskottets överväganden

Fulufjällets nationalpark

Utskottets förslag i korthet

Utskottet ansluter sig till regeringens överväganden och tillstyrker att det angivna området i Älvdalens kommun avsätts som Fulufjällets nationalpark. Den med anledning av propositionen väckta motionen (m) avstyrks med hänvisning till bl.a. att det förberedande arbetet med Fulufjällets nationalpark präglats av strävan att förankra nationalparksförslaget hos markägare, ordsbor och övriga berörda.

Utskottets ställningstagande

I propositionen görs följande beskrivning av det berörda naturområdet. Fulufjället är ett isolerat fjällmassiv i den sydligaste delen av den svenska fjällkedjan. Fjället fortsätter västerut in i Norge. Det är väl avgränsat och har en karakteristisk profil. Kalfjället är en flack högplatå på ca 900 meter över havet vilken reser sig ur omgivande barrskog. Platån är i norr tämligen slät, i övrigt svagt böljande med mjuka toppar som högst når en höjd av 1 044 meter. Platån har i öster och söder dramatiskt branta, skogbeklädda sidor. Flera vattendrag har skurit sig djupt ned i sandstensplatån och bildar smala, branta dalar. Några av de mest välutvecklade rasbranterna finns vid Njupeskar, vars vattenfall med sina 90 meters höjd, varav 70 meter fritt fall, är Sveriges högsta. I norr finns ett omfattande, hydrologiskt intressant sjösystem på den flacka platån. Den föreslagna nationalparken omfattar en areal av 38 483 hektar, varav kalfjäll och fjällhed utgör 24 460 hektar, barrskog 7 210 hektar, fjällbjörkskog 4 110 hektar och våtmarker 2 030 hektar. Övrig areal utgörs av sjöar, vattendrag och kulturmark. Fulufjället är i det närmaste helt uppbyggt av dalasandsten. Diabas finns i fjällsluttningarna. Fjället täcks i sin helhet av morän med hög blockhalt. Vissa områden på kalfjället är nästan vegetationsfria blockhav. Fulufjället ligger längre från hav än något annat område i Skandinavien. Det har därmed ett utpräglat kontinentalt klimat. Detta tillsammans med den fattiga sandstensberggrunden har givit upphov till en kalfjällsvegetation av ljung-, gräs- och lavhedar som är unik för den svenska fjällvärlden. Av särskilt intresse är de vidsträckta gräshedarna med enstaka enbuskar, liksom de lavrika hedbjörkskogarna. Ovanliga är också de mycket väl utväxta, svällande mattorna av renlav och fönsterlav. De är en följd av att Fulufjället inte används för renbete, vilket i sin tur gör fjället till ett värdefullt referensområde för studier av renbetes effekter i fjällen. De djupa dalgångarna och de branta sidorna hyser frodiga, ofta urskogsartade, grova granskogar med inslag av björk. Flera växtarter har svensk sydgräns på Fulufjället. Rena urskogar utan spår av avverkning finns bland annat mot kalfjället och i dal-

gångar. Högorter som stormhatt och tolta växer i ravinskogarna, där diabas i berggrunden i kombination med rörligt markvatten ger gynnsamma förhållanden för växtlivet. Det gäller särskilt mossor, lavar och svampar som förekommer med ett 60-tal rödlistade arter. Fulufjället är ett av landets mossrikaste områden. Här finns mer än en tredjedel av landets mossarter. Exempelvis har taigabjörnmossan bara en annan känd lokal i landet. Fulufjället är förhållandevis fattigt på våtmarker, särskilt fjällplatån där blockigheten och dräneringsförhållandena är sådana att de motverkar myrbildning. Nedanför sluttningen i öster finns dock ett vidsträckt, orört och mycket vackert fattigkärr med flarkbildningar. Myren har ett rikt fågelliv. I nordost finns sluttande källkärr med en rik flora, och på fjällets norra del finns ett trågformat myrområde som med omgivande gammeltallar har ett anslående skönhetsvärde. Fulufjället är ett viktigt område för björn. Även lo förekommer längs sluttningarna, medan järv och varg uppträder sporadiskt. De frodiga och orörda dalgångarna erbjuder goda betesmarker för älg. Fulufjället är känt för sin goda älgstam med stora tjurar. Fågelfaunan är artrik och präglar fjället. Flera häckande arter har sin sydgräns här, t.ex. bergand, alfågel och sjöorre. Smalnäbbad simsnäppa, småspov och brushane är karaktärsarter i sjö- och myrlandskapet. Blåhake sjunger i videsnåren och ringtrast häckar i ravinerna. Goda bestånd finns av dalripa. Kungsörn och fjällvråk förekommer i området. I skogslandet kan besökaren möta den orädda lavskrikan. De urskogsartade skogarnas torrakor, högstubbar och lågor hyser en artrik skalbaggsfauna. I sjöarna i norr, bl.a. Rösjöarna, förekommer harr, röding och öring. Fulufjället är rikt på välutvecklade geomorfologiska bildningar av stort vetenskapligt värde. Från inlandsisens avsmältning härrör t.ex. slukåsar, sluk- och skvalrännor, inklusive det ovanliga fenomenet korsande rännor. Även flytjordsvalkar, stenströmmar och strukturmark förekommer. Flera v-formade klippkanjoner finns i branterna, där Njupeskärs vattenfall utgör ett skolexempel på bakåtskridande erosion. Av stort intresse är partierna på södra fjället där marken är bevarad från den förra mellanistiden, dvs. att området inte har skalats bort av den senaste inlandsisen, vilken avsmält stillaliggande. En av naturen nyskapad attraktion är effekterna av den stora ursköljningen i augusti år 1997. Då medförde ett mycket intensivt regnväder, troligen föll 400 mm på några timmar, att vattendrag på fjällets östra och södra sida svällde till formliga älvar. De sköljde ur dalgångarna och drog med sig 10 000-tals kubikmeter skog och uppskattningsvis 50 000 kubikmeter grus och sten. Resultatet är dramatiskt och fantasieggande: gigantiska brötar av döda träd, nybildade deltalandskap och mark som inte varit blottad sedan istiden. Forskningen har nu unika möjligheter att studera erosionseffekter och återkolonisation av djur och växter. Bara ett fåtal fornlämningar är kända inom nationalparksområdet. Fynd av pilspetsar och fångstgropar i närheten vittnar dock om att området har utnyttjats av jägarfolk sedan stenåldern, bland annat för vildrensjakt. De fasta bosättningarna tillkom först under 1700- och 1800-talen, flertalet med ursprung i fäbodbruket. Några fäbodplatser, med byggnader av varierande kvalitet och värde, finns inom nationalparken. Lavtäkt förekom på fjällplatån

för att dryga ut tamboskapens vinterfoder. Slätter av myrar och längs bäckar har skett i skogslandet. I södra delen finns rester av ett brynstensbrott.

Vidare framhålls bl.a. att Fulufjället är attraktivt för det rörliga friluftslivet, både sommar och vinter. På grund av den flacka fjällplatån är det relativt lätt att röra sig i området. Led- och stugsystemet är väl utbyggt och nyligen upprustat. Omfattande ledpartier är spångade för att kanalisera friluftslivet och skydda känslig natur. Goda förutsättningar finns för att uppleva stillhet, avskildhet och orörd natur. Njupeskärs vattenfall är ett högklassigt och lättillgängligt besöksmål, liksom erosionsspåren vid Göljån. Viktiga friluftsfunktioner i Fulufjället är, förutom vandring och skidåkning, bärplockning på de rika hjortronmyrarna, isklättring i Njupeskärs vattenfall, ädelfiske från uthyrningsbåtar under sommaren och vintertid från is, samt älgjakt och snöskoterkörning. Nationalparken är tänkt att delas in i zoner med olika föreskrifter som reglerar aktiviteter och förutsättningar för upplevelser.

Sammanfattningsvis anser regeringen att Fulufjället har höga naturvärden främst knutna till dess speciella geologi, morfologi och vegetation. Området har också kulturmiljövärden främst knutna till tidigare fäbodrift. Motsvarigheter till fjällhedarna och de djupa lavmattorna finns inte någon annanstans i landet. Naturen har starka drag av orördhet och fria vidder. Njupeskärs vattenfall är en stor sevärdhet. Området ger goda möjligheter till attraktiva turer i lättillgänglig fjällterräng. Fulufjället är väl lämpat som den svenska fjällkedjans sydligaste nationalpark.

Utskottet ansluter sig till regeringens överväganden och tillstyrker att det i propositionen angivna området i Älvdalens kommun avsätts som Fulufjällets nationalpark.

I den med anledning av propositionen väckta motion MJ27 (m) framhålls bl.a. betydelsen av en konstruktiv dialog med orsbefolkning, markägare och berörda då det gäller bildandet av Fulufjällets nationalpark. Enligt motionären måste man vid genomförandet ta mycket stora hänsyn till markägare och boende i området.

Som framhålls i propositionen är syftet med Fulufjällets nationalpark att i väsentligen orört skick bevara ett sydligt fjällområde med särpräglad vegetation och stora naturvärden i övrigt. Syftet är även att ta till vara områdets kulturhistoriska värden och att ge förutsättningar för besökarnas upplevelser av stillhet, avskildhet och orördhet i kombination med att i lämplig grad underlätta för allmänheten att uppleva parkens natur- och kulturmiljövärden. För att uppnå syftet bör inte exploaterande verksamhet eller verksamhet som kan skada mark och vegetation tillåtas. Vidare bör det förhindras att friluftsliv och skyddsvärt djurliv störs. Som redovisas i propositionen kommer området att delas in i zoner vad gäller nyttjande och skydd för att tillgodose såväl skyddsanspråk som önskemål om vissa aktiviteter. Parkens kärnområde, motsvarande ca 60 % av parkens areal, avses bli en orörd zon utan några verksamheter som stör natur och naturupplevelser. Utgångspunkten har varit att behålla det för lokalbefolkningen viktigaste nyttjandet men i övrigt låta området vara så opåverkat som möjligt. Genom indelningen i zoner får de flesta intres-

senter sina mest angelägna önskemål tillgodosedda, men inom skilda delar av nationalparken. Vidare framhålls att renbete normalt inte skall tillåtas inom nationalparken. Detta är i överensstämmelse med den deklaration som upprättades under år 1993 (den s.k. Idredeklarationen om markanvändningen i Älvdalens kommuns fjällvärld). Som regeringen anför får denna fråga liksom frågor om kulturmiljövärdena samt övriga markanvändningsfrågor hanteras närmare i arbetet med föreskrifter och skötselplanen för parken. Det förberedande arbetet med Fulufjällets nationalpark har som regeringen framhåller präglats av en strävan att förankra nationalparksförslaget hos Ortsbor och kommunala företrädare. Delaktighet, dialog, underifrånperspektiv och konkreta satsningar på bl.a. anläggningar, infrastruktur och nätverksbyggande har varit nyckelord i processen. Med det anförda föreslår utskottet att motion MJ27 (m) lämnas utan riksdagens vidare åtgärd.

Särskilt yttrande

Skötselplan för Fulufjällets nationalpark

av Ulf Björklund (kd) och Ester Lindstedt-Staaf (kd).

Inrättandet av Fulufjällets Nationalpark har beretts väl. Kristdemokraterna instämmer i bedömningen att hanteringen varit föredömlig. Samerna är en av intressenterna när det gäller inrättandet av Fulufjällets Nationalpark. En avgörande del för vår bedömning av ärendet är att samerna ansåg sig ha fått sina intressen tillgodosedda. Enligt propositionen är det så. Bland annat skulle Idredeklarationen följas. Samtidigt som propositionen framlades och gick till utskottsbehandling var skötselplanen för Fulufjällets Nationalpark ute på remiss. I arbetet med skötselplanen har dock Naturvårdsverket inte fört samtal med Idre Sameby som underlag för arbetet medan samtal förts med flera andra parter. Samerna anser att man i den planen inte fullt ut beaktar innehållet i Idredeklarationen. Kristdemokraterna utgår från att Idredeklarationen följs i enlighet med förslaget i propositionen.

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Regeringen (Miljödepartementet) föreslår i proposition 2001/02:116 att riksdagen medger att den mark som staten äger inom det angivna området i Älvdalens kommun avsätts som Fulufjällets nationalpark.

Följdmotionen

2001/02:MJ27 av Rolf Gunnarsson (m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en konstruktiv dialog med orsbefolkning, markägare och berörda då det gäller bildandet av Fulufjällets nationalpark.